

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

XV

ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО - ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
**«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

25 березня 2018 року

Цитувати як: Гладкий В.В. Альтернативний погляд на розуміння сутності ефекту корупції // Теорія та практика сучасної юриспруденції: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 25 березня 2018 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. С. 200–204. DOI: 10.5281/zenodo.1226649.

Гладкий В'ячеслав В'ячеславович

магістр права, Вища менеджерська школа у Легниці

ORCID: 0000-0003-2499-0937

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПОГЛЯД НА РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ЕФЕКТУ КОРУПЦІЇ

Корупція – це явище, котре означає деформацію усталеного порядку прохання-надання-отримання публічних благ чи замах на непорушність цього порядку, що об'єктивно обумовлюються девіантними (у юридичному та/або соціальному контексті) діями, які здійснюються: (1) людиною, котра має владу та, володіючи реальним впливом (як результат того, що ця особа займає певну посаду у публічній або муніципальній службі, або ж виконує особливу роль у житті суспільства), зловживає цією владою та впливом в обмін на предмети та/або послуги, що задовольняють її приватний інтерес або ж інтерес окремих груп людей, які знаходяться під її неправомірним заступництвом; (2) людиною, яка бажає отримати благо для себе чи для третіх осіб (також – позбавити блага будь-кого), пропонуючи (а так само – надаючи) особі, котра має

владу та/або володіє відповідним реальним впливом, неправомірну корупційну вигоду з тим, щоби отримати відповідне благо; (3) людиною, котра сприяє активними чи пасивними діями здійснюванню корупційної практики [1]. Корупція здійснюється у різних формах, що постійно еволюціонують, модифікуються, а також у різних масштабах, відтинках [2, с. 4002–4009]. Утім, попри багатоманітність проявів корупції, розглядуваний феномен завжди визначається однією особливістю – невідповідним поєднанням публічного з приватним. Ця невідповідність, на думку вчених, має місце тоді, коли корумпований чиновник вирішує отримувати прибуток від займаної ним публічної посади [3, с. 3]. Вочевидь, безспірною є теза про те, що «невідповідність поєднання публічного з приватним» у дійсності є тим, що відверто суперечить сучасній цивілізації, ставить цивілізаційний розвиток держав під сумнів [4, с. 50–52]. Саме тому, корупція розглядається науковцями як паразитарне для суспільства явище.

Між тим, вказуючи на те, що практично всі сучасні вчені (зокрема, також і незалежні вчені, дослідники) осмислюють корупцію та корупційну поведінку виключно у негативному контексті (тобто, скрізь призму «корупція – це однозначне зло»), слід підкреслити, що в спеціальних наукових дослідженнях також заявляються й протилежні або ж більш зважені позиції з цього питання.

У науковій літературі викладаються думки, котрими, як зазначає вчена Р.Ф. Пустовіт, доводиться, що «окремі форми корупції є більш прийнятними, ніж інші (зокрема, кумівство є менш проблематичним порівняно з олігархічним лобіюванням, а проблеми корупції послаблюються, коли клептократичні правителі здатні оптимально збирати хабарі)» [5, с. 32]. В той же час, окремі вчені висловлюють сумніви з приводу того, що корупція завжди має негативний вплив на суспільство та процеси у ньому, перш за все, якщо розглядати відповідний вплив скрізь призму економічної теорії. Зокрема, Дж. Лайтцель (Jim Leitzel), розглядаючи сутність корупції у Росії перехідного періоду (відзначимо, що дані висновки можуть бути також співвіднесені і з Україною, котра, як правило, оперативно відображає корупційну практику РФ), відзначав не лише негативний, але й «позитивний» економічний ефект корумпованості цієї держави. До «позитивних» наслідків корупції Лайтцель відносить: (1) збільшення сприйнятливості законодавчих норм до зміни обстановки, тобто, підвищення їх еластичності; (2) виникнення можливості відхилення від встановленої моделі поведінки та звільнення від деяких податків і зборів в найбільш раціональній формі; (3) поява можливості обходити недіючі норми; (4) поява у посадових осіб стимулу працювати більш ефективно; (5) зниження деяких витрат (зокрема, ціна хабара, як правило, виявляється меншою у порівнянні з ціною офіційного штрафу, котрий має сплатити відповідна особа);

- (6) можливість судити за станом корупції та організованої злочинності про якість та ефективності чинного законодавства, що сприяє проведенню відповідних реформ;
- (7) можливість доступу до влади деяких другорядних соціальних груп [6, с. 12].

«Позитивні» аспекти корупції також фрагментарно розглядаються вченими та дослідниками і на пострадянському просторі. Зокрема, Я.І. Виклюк та Б.М. Гаць, аналізуючи окремі наукові дослідження та визнаючи паразитарність корупції, вказують й на те, що корупція може позитивно впливати на економіку та стимулювати її ріст. «Одним із аргументів на користь корупції є те, що її можна розглядати як “швидкі гроші”, які зменшують затримку в русі документів в адміністративних кабінетах. Крім того, прискорюються повільні черги за отриманням різного роду дозволів, ліцензій» [7, с. 225].

У свою чергу К.В. Качура звертає увагу на те, що багато авторитетних економістів зовсім не бачать в корупції того, що здатне спричинити прямої шкоди економічним процесам. Вчений також наголошує й на тому, що корупцію можна розглядати й як те, що приносить «умовну користь» (хоча дослідниця підкреслює, що на її думку, корупція приносить в переважній мірі шкоду, ніж користь), адже цей соціально-правовий феномен дозволяє: (1) боротися з недосконалістю законодавства, яке часто не відповідає політичним й економічним реаліям і практиці, що склалася; (2) утримувати на державній службі кваліфікованих кадрів (недоступність для держслужбовців корупційних можливостей, за умови відсутності у них прийнятних доходів, обумовлює у них втрату відповідної мотивації, результатом чого стане те, що «в держапараті не буде фахівців, здатних піднімати економіку, боротися зі злочинністю, забезпечувати безпеку країни»); (3) підвищити суспільний добробут в силу того, що корупція «знижує надмірне регулювання та дозволяє побудувати систему адекватного винагороди праці недостатньо оплачуваних держслужбовців» [8, с. 1–2]. Багато в чому повторює позицію, викладену К.В. Качура, М.А. Александрова, визначаючи, що «користь корупції для держави» полягає у наступному: (1) в утриманні на державних посадах кваліфікованих кадрів; (2) у результаті корупції відбувається перерозподіл фінансових ресурсів від еліти до інших верств суспільства без прямого зіткнення між ними; (3) корупція знімає низку бюрократичних заборон, що багато у чому стимулює підприємництво; (4) в окремих випадках корупціонери, «збагачуючи свій гаманець, можуть приносити фінансову, соціальну користь і державі» [9, с. 68–69].

У той же час, необхідно звернути увагу на те, що багато в чому уявлення про «позитивні» сторони корупції є необ'єктивними, уявними. На цю обставину звертають увагу також норвезькі вчені О.-Х. Фьєлдстад (Odd-Helge Fjeldstad) та Б. Тунгодден (Bertil Tungodden), котрі досліджують вплив корупції на сферу

податкової політики держави. Вчені відзначають, що, хоча зростання корупції здатне призвести до збільшення доходів держави в короткостроковій перспективі, у цілому ж, в довгостроковій перспективі цей феномен зумовить зворотний ефект. Крім того, прийняття державою стратегії використання корупції саме в якості інструменту для збільшення податкових надходжень може підірвати цінності демократії та принцип належного врядування [10, с. 1460, 1462–1463].

Тим часом, необхідно також враховувати ту обставину, що одні й ті ж соціально-правові явища можуть здійснювати різний ефект на різні суспільства та на близькі за характеристиками суспільства, однак за різних умов, в яких знаходяться ці суспільства. Дана обставина була помічена норвезьким та американськими вченим, котрі вказують на ту обставину, що, хоча в спеціальній літературі вченими та дослідниками, як правило, передбачається, що менш корумповані і більш демократичні держави виявляються більш економічно розвиненими, однак, фактичні дані не дозволяють робити настільки однозначні висновки. Аналізуючи різні показники економічного потенціалу 158 держав, вчені звертають увагу на те, що корупція здійснює різний вплив на економічне зростання держав, в залежності від типу політичного режиму, який має місце у відповідних державах: корупція виявляється менш шкідливою для економічного зростання авторитарної держави, аніж для демократичної держави. Більш того, деякі країни, а саме диктатури, досягли високого економічного зростання, незважаючи на свавілля корупції в цих державах, в той час, як держави, що знаходяться на перехідному етапі або ж держави т. зв. «молодої демократії» з меншим рівнем розгулу корупції в найбільшій мірі страждають від цього негативного соціально-правового феномену [11, с. 337–338, 350].

З викладених позицій вчених випливає, що феномен корупції може також осмислюватися і в рамках нетрадиційного підходу, а саме в якості явища, що сприятливо впливає на ті чи інші обставини об'єктивної дійсності. Цей підхід з першого погляду, хоча і може здатися провокаційним та неетичним, разом з тим, ігнорування відповідних закономірностей не може вважатися у повній мірі виправданим, адже, визначення позитивних сторін корупції зовсім не припускає те, що автор, який описує ці сторони, є прихильником корупційної практики у тій мірі, в якій вчений, котрий виокремлює та описує позитивні сторони накопичення вуглекислого газу в атмосфері, не обов'язково є прихильником глобального потепління. Більш того, так само як оперування знаннями про шкоду та користь парникових газів зможе сформувати об'єктивну картину глобального потепління та дозволити згенерувати найбільш оптимальне рішення відповідних проблем, також і розуміння «корисності» корупції дозволить оптимізувати та підвищити ефективність антикорупційної

діяльності, в силу можливості осмислення значно більшого спектру проблеми толерантності суспільства до корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гладкий В.В. Об'єктивні прояви пенітенціарної корупції // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Вип. 6. С. 201–205. DOI: 10.5281/zenodo.1202420.
2. Гладкий В.В. Проявления коррупции в Восточной Европе // Traectoriâ Nauki = Path of Science. 2018. Vol. 4(1). P. 4001–4012. DOI: 10.22178/pos.30-5.
3. Johnson R.A., Sharma S. About Corruption // The Struggle against Corruption: A Comparative Study / ed. by R.A. Johnson. New York: Palgrave Macmillan, 2004. P. 1–20. DOI: 10.1057/9781403981004.
4. Гладкий В.В. Долгосрочные перспективы преобразований в Украине в свете антикоррупционной политики // Юридичні науки: проблеми та перспективи: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 19-20 трав. 2017 р.): у 2-х ч. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2017. Ч. 2. С. 50–53. DOI: 10.5281/zenodo.575875.
5. Пустовійт Р.Ф. Інституціональні фактори клептократичної економіки // Економіка України. 2015. № 12 (649). С. 26–38.
6. Leitzel J. Corruption and Organized Crime in the Russian Transition // The National Council for Soviet and East European Research. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1996. 14 p.
7. Виклюк Я.І., Гаць Б.М. Можливості формалізації корупційної діяльності в туристичній галузі // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Проблеми моделювання та автоматизації проектування. 2008. Вип. 7 (150). С. 224–234.
8. Качура К.В. Коррупционная практика как индикатор эффективности государственного управления // Материалы Международного молодежного научного форума «Ломоносов-2013» / отв.ред. А.И. Андреев, А.В. Андриянов, Е.А. Антипов, К.К. Андреев, М.В. Чистякова. М.: МАКС Пресс, 2013. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см.
9. Александрова М.А. Грех на руку // Вестник Новгородского филиала РАНХиГС. 2016. Т. 5, № 2-2 (6). С. 68–72.
10. Fjeldstad O.-H., Tungodden B. Fiscal Corruption: A Vice or a Virtue? // World Development. 2003. Vol. 31, Iss. 8. P. 1459–1467. DOI: 10.1016/S0305-750X(03)00089-5.
11. Alon I., Li S., Wu J. Corruption, regime type, and economic growth // Public Finance and Management. 2016. Vol. 16, No. 4. P. 332–361.